

Володимир Кушнерик,
д-р філол. наук, проф. кафедри
германського, загального та порівняльного мовознавства,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці

МУЛЬТИЛІНГВІЗМ ЯК МОВНО-СОЦІАЛЬНА РЕАЛІЯ

Мовознавчі дослідження сьогодення вказують на наступні форми існування національного мультилінгвізму:

- мультилінгвізм, при якому в силу історичних процесів дві і більше мов затвердені в якості державних (Канада, Швейцарія, Бельгія, Білорусь);
- мультилінгвізм, при якому співіснують одна державна і кілька етнічних мов; при цьому в повсякденній комунікації може використовуватися або тільки одна мова (державна), або відразу дві мови - державна і етнічна (Росія, Великобританія, Іспанія, Кенія);
- емігрантський мультилінгвізм, при якому мігранти (іноді мігранти-білінгви) змушені засвоювати мову або мови нової держави. Дану форму *громадського мультилінгвізму* характеризують дві протилежні ситуації: та, що додає *additive* і та, що заміщає *subtractive* [1, с.5-6].

У першому випадку друга і наступні мови засвоюються на тлі подальшого оволодіння першою мовою індивіда, не перешкоджаючи її розвитку. У другому випадку кожна наступна мова витісняє попередні: така ситуація характерна для дітей з емігрантських сімей, які опановують офіційну мову країни, де проживають, при цьому гальмуючи розвиток своєї рідної мови.

Загальноприйнятим визначенням мультилінгвального індивіда нині є: *мультілінгв* - індивід, здатний підтримувати комунікацію більше, ніж на одній мові [2, с.4]. Існує думка, що мультилінгву не можна розглядати як носія, двох або трьох мов, кожен індивід є носієм свого персонального мультикомпетентного знання, яке неможливо виміряти з точки зору монолінгвальних стандартів.

Стосовно ступеня вираженості мультилінгвізму у індивіда, то лінгвістична наука поки що не розробила універсальних стандартів для її визначення. Деякі критерії, запропоновані П. Ауер і Л. Уеем [3, с.7], включають в себе:

- рівень володіння мовою *linguistic proficiency*;
- лінгвістичну компетентність *linguistic competence* - систему лінгвістичних знань про мови;
- траєкторії мовного розвитку індивіда *developmental trajectories*.

Окрім цього багатомовність буває *штучною, природньою, послідовною, симультанною, двосторонньою, багатосторонньою* тощо. Наприклад, *штучний послідовний трилінгвізм* характеризує учнів, які вивчають одночасно три мови в умовах школи або вузу, причому володіння цими мовами - різне, в залежності від часу їх вивчення, особливостей організації навчального процесу. Ключовими поняттями в мультилінгвальній освіті України є наступні: *навчальна дидактична двомовність / тримовність; триглосія / трилінгвізм*, що складається з рідної, першої та другої іноземної мови.

Найбільша кількість суперечливих, а в деяких випадках - діаметрально протилежних трактувань, викликає перший критерій - рівень володіння мовою. Всі розбіжності, пов'язані з даним критерієм, можуть бути визначені двома полярними точками зору.

Відповідно до першої з них, мультилінгвом може вважатися тільки такий індивід, який має високий рівень володіння всіма відомими йому мовами і здатний вільно використовувати їх в комунікації. Наприклад, М. Браун визначає мультилінгвізм як «активне, абсолютно рівносильне володіння двома або більше мовами» [5, с.115]; іншими словами, з точки зору даного підходу мультилінгвізм передбачає вільне використання індивідом, трьох різних мов як повсякденних.

Що стосується протилежної позиції, то вона співвідносить поняття мультилінгвізму з початковим, елементарним знанням другої і / або третьої мови [6, с.500].

Найбільш поширеною формою мультилінгвізму в сучасному суспільстві є *трилінгвізм*. У наукових дослідженнях ХХ ст. *трилінгвізм* трактувався як природне продовження *білінгвізму*: тримовність не вважалася особливою формою *мультилінгвізму* і не розглядалася як окреме явище зі специфічним понятійним апаратом та власною методологією. Розглядаючи поняття тримовності, більшість дослідників у своїх роботах часто ставили або сполучник *і*, або *сlesh* між термінами *трилінгвізм* і *білінгвізм*, асоціюючи їх з різними проявами одного і того ж феномена. Традиційно вважається, що трилінгвальна система є продовженням білінгвальної, отже, концепція *трилінгвізм* повністю запозичила і до сих пір запозичує у теорії *білінгвізму* її термінологію і основні класифікації.

Останнім часом в дослідженні парадигми *білінгвізм* - *трилінгвізм* - *мультилінгвізм* саме мультилінгвізм починає виступати в якості базового поняття, тоді як *білінгвізм* і *трилінгвізм*, швидше за все, розглядаються як його варіанти.

Отже, сучасні загальносвітові процеси, пов'язані з глобалізацією і масовою міграцією населення, зумовлюють інтенсивне зростання загального числа мультилінгвальної (бі-, три- і полілінгвальних) спільнот.

Актуальне нині уявлення *мультилінгвізму* як складного соціо- та психолінгвістичного феномену вимагає розробки якісно нових підходів до цієї проблеми. Перш за все, необхідно використання міждисциплінарного підходу, що враховує результати досліджень у сфері різних наукових дисциплін - лінгвістики, психолінгвістики, соціолінгвістики, соціології, біології і навіть фізики - кожна з яких здатна внести вагомий внесок у створення єдиної синергетичної теорії мультилінгвізму.

Список використаної літератури:

1. Cenoz J. Defining Multilingualism. *Annual Review of Applied Linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. Vol. 33. P. 3-18.
2. The Blackwell guide to research methods on bilingualism and multilingualism / Wei L., Moyer M. G. (Eds.). Wiley-Blackwell, 2008. 424 p. URL:

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9781444301120> (дата звернення: 10.04.2021).

3. Auer P., Wei L. Handbook of Multilingualism and Multilingual Communication. Berlin, 2007. P. 1-12.

4. Braun M. Beobachtungen zur Frage der Mehrsprachigkeit. *Göttingische Gelehrte Anzeigen*. 1937. No. 4. P.115.

5. Diebold A. R., Edwards J. Incipient bilingualism. *Language in Culture and Society*. New York : Harper and Row, 1964. P. 511.